

Deventer moordzaak

Wil Thijssen
Amsterdam

In de Deventer moordzaak leed de recherche aan tunnelvisie. Een ontlastend document is achtergehouden, processen-verbaal zijn gemanipuleerd, noodzakelijke daderonderzoeken werden niet uitgevoerd en cruciaal dna-bewijs is feitelijk onbruikbaar doordat er op meerdere momenten onaantvaardbaar mee is omgesprongen.

Dat concluderen drie forensisch-rechercheurs van de politie Amsterdam na drie jaar onderzoek. Deze leden van het coldcaseteam deden hun onderzoek in opdracht van Diederik Aben, advocaat-generaal bij de Hoge Raad. Aben toetst sinds 2014 (nadat het 'novum-criterium' voor afgesloten strafzaken was verruimd) of er gronden zijn voor herziening van de Deventer moordzaak. Het is uitzonderlijk dat een rechercheonderzoek helemaal opnieuw wordt doorgelicht nadat een strafzaak al is gesloten.

De Deventer moordzaak is een van de langstlopende en meest omstreden Nederlandse strafprocessen. Na een vrijspraak in 2000 werd fiscaal jurist Ernst Louwes in hoger beroep veroordeeld tot 12 jaar cel voor de moord op zijn cliënt Jacqueline Wittenberg in 1999. Dit proces moest worden overgedaan toen bleek dat rechercheurs hadden gefraudeerd met processen-verbaal en de geurhondenproef.

Ernst Louwes zat negen jaar vast voor moord, maar houdt vol dat hij onschuldig is en strijdt voor eerherstel

In 2004 werd Louwes opnieuw veroordeeld op 'verbetering van gronden': volgens een NFI-medewerker was Louwes' dna door geweld op de blouse van Wittenberg gekomen. Bovendien had zijn mobiele telefoon kort voor de moord een telefoonmast aangestraald in Deventer, waar het slachtoffer dood in haar woning werd gevonden.

Ontlastend

Louwes heeft de moord altijd ontkend. Hij heeft 9 van de 12 jaar vastgezeten en strijdt sindsdien voor eerherstel. Nadat advocaat-generaal Aben in 2014 de zaak opnieuw in onderzoek nam, kwamen geregeld ontlastende feiten aan het licht. Die werden steeds gerapporteerd door dna- of telecomdeskundigen, lijkschouwers en wetenschappers van de TU Delft en het onderzoeksinstituut TNO.

Nu zij het politiemensen zelf die constateren dat het recherchewerk in de Deventer moordzaak niet goed is uitgevoerd. 'Het was niet onze onderzoekopdracht om conclusies te trekken over de verwijtbaarheid van de twijfelpunten en omissies in het toenmalige rechercheonderzoek', benadrukken de onderzoekers. Hun rapport, dat in handen is van de Volkskrant, geeft ook geen antwoord op de vraag of Louwes wel of niet de dader is. Wel noemen zij nieuwe feiten 'ontlastend'. Hun conclusies raken direct aan beide gronden waarop Louwes is veroordeeld.

Het coldcaseteam onderzocht het forensisch-technisch onderzoek van de recherche, en vergeleek het onderzoeksdossier van de politie met het procesdossier dat de rechters onder ogen kregen. Tussen die twee worden ernstige verschillen geconstateerd.

Het opmerkelijkst is het verslag van de rechercheurs die destijds de route hebben nagereiden waarvan Louwes

Coldcaseteam politie: bewijs in Deventer moordzaak rammelt

De moord op de weduwe Jacqueline Wittenberg in 1999 is een van de meest omstreden Nederlandse strafzaken. Fiscaal jurist Ernst Louwes werd ervoor veroordeeld, maar houdt vol onschuldig te zijn. Nieuw onderzoek wijst uit dat de politie aan tunnelvisie leed.

De zendmast in Deventer waarmee de telefoon van Ernst Louwes verbinding legde. Foto Pauline Niks

zegt dat hij die reed op de avond van de moord: vanuit Utrecht rechtstreeks naar huis. Tijdens die rit belde hij zijn cliënt Wittenberg, die hij 's ochtends in Deventer had bezocht. Naar eigen zeggen telefoneerde hij vanaf de A28 tussen Harderwijk en 't Harde.

Telefoonmast

Het hof achtte dat in 2004 'niet aanneemelijk', omdat Louwes' mobiele telefoon een mast aanstraalde in Deventer - zo'n 25 à 30 kilometer bui-

ten de route die Louwes beweerde te hebben genomen. Die afstand was volgens het hof te groot om een mast te kunnen aanstralen. Conclusie was dat Louwes loog en wel in Deventer moest zijn geweest.

Nu blijkt dat de mobiele telefoons van rechercheurs die de route naderen masten aanstraalden die nog veel verder stonden dan die in Deventer, op afstanden van respectievelijk 108 en 61 kilometer. Maar de originele lijst waarop de aangestraalde masten staan, is

buiten het procesdossier gehouden. De verder weg gelegen masten die bij het narijden van Louwes' route werden aangestraald, zijn weggelaten uit de processen-verbaal.

Op basis van deze vondst concludeert het coldcaseteam dat de verklaring van Louwes over zijn alibi niet alleen past bij de uitzonderlijke weersomstandigheden op de avond van de moord (die het mogelijk maakten dat verder weg gelegen masten werden aangestraald), maar ook 'binnen de

afstand van normale aanstraling'.

Daarnaast ontdekten de onderzoekers 'discrepancies' in foto's die zijn gemaakt van de blouse van het slachtoffer op de plaats delict, in het mortuarium en tijdens de sectie in het Gerechtelijk Laboratorium. Zo werden knopjes van de blouse geopend toen dat nog niet mocht, zijn op latere foto's bloedsporen te zien die er op de plaats delict nog niet op zaten, en schrijft het Gerechtelijk Laboratorium dat de blouse bij aanlevering was 'gekreukeld'; hoewel hiervan op de foto's geen sprake is.

Tunnelvisie

Dat wordt mogelijk verklaard doordat de blouse tweemaal onverzegeld werd getransporteerd voordat het kledingstuk - ruim vier weken later - naar het Gerechtelijk Laboratorium werd gebracht. Pas drie jaar later werd de blouse op dna-sporen onderzocht.

Deze omgang met bewijsmateriaal is 'zeer onwenselijk', stellen de politie-onderzoekers. Door verkeerd gebruik 'kunnen sporen verloren gaan, stempelen of verplaatst worden zonder dat dit is veroorzaakt door het delict'. Als bewijsstuk heeft de blouse volgens hen weinig waarde. Het kledingstuk was een cruciaal bewijsstuk bij Louwes' veroordeling.

Tunnelvisie bij de recherche zou onder meer blijken uit het feit dat 'onvoldoende is gereconstrueerd wat de toedracht was van het delict'. Vol-

Gegevens die ontlastend zijn voor Louwes zijn door de politie uit het dossier gelaten

gens het coldcaseteam is het slachtoffer niet met handen gewurfd, zoals steeds is aangenomen, maar verwurfd met een koord, mogelijk met het hengsel van een tas die op de plaats delict wel werd gefotografeerd maar nooit werd veiliggesteld.

Daarnaast zijn onder meer vezel-, haar- en vochtsporen, de sifon in de keuken en andere kleding dan de blouse niet nader onderzocht. Uit handgeschreven notities blijkt dat het Gerechtelijk Laboratorium vier suggesties deed voor vervolgonderzoeken die nooit zijn uitgevoerd.

Advocaat

Met dit rapport heeft advocaat-generaal Aben zijn langjarig onderzoek afgesloten. Het is bij dit soort onderzoeken aan de veroordeelde om op basis van de resultaten een herzieningsaanvraag in te dienen. Aben ziet 'geen aanleiding om van deze gebruikelijke gang van zaken af te wijken' en heeft de bevindingen overgedragen aan Louwes' advocaat Geert-Jan Knoops.

Die zal, mede op basis van dit rapport, een herzieningsverzoek indienen bij de Hoge Raad. 'Dit is een novum', zegt Knoops over de achtergehouden telecomgegevens. 'Als de rechters dit hadden geweten, waren ze zeker tot een ander oordeel gekomen. Het kan niet anders dan dat deze gegevens destijds bewust zijn achtergehouden. Dit past in het patroon van onbetrouwbaarheden in meerdere processen-verbaal van de recherche en de eerder vastgestelde fraude met de geurhondenproef.'

Aben zal bij een herzieningsverzoek advies geven aan de Hoge Raad. Hij acht het 'procedureel niet juist om hierop vooruit te lopen'.

In de voetsporen van de rechercheurs in de Deventer moordzaak

Drie jaar lang boog het coldcaseteam van de Amsterdamse politie zich op verzoek van de Hoge Raad over de Deventer moordzaak: heeft de recherche destijds genoeg gedaan? Het antwoord: nee, veel relevante sporen zijn niet onderzocht.

Door Wil Thijssen

November 2006, de technische recherche doet onderzoek bij het graf van mevrouw Wittenberg in Deventer. Foto Rob Voss / ANP

In het voorjaar van 2019 krijgen drie rechercheurs van het coldcaseteam in Amsterdam vijf vragen van de advocaat-generaal bij de Hoge Raad die de Deventer moordzaak onderzoekt:

1. Hadden we meer kunnen weten?
2. Hebben we genoeg gedaan?
3. Zijn de processen-verbaal betrouwbaar?
4. Hoe moeten we de sporen wegen?
5. Zijn er nu nog forensische onderzoeksmogelijkheden?

De onderzoekers worden getraakteerd op 31 archiefdozen vol verslagen, bewijsstukken, videobanden van verhoren, cd-roms met beeldmateriaal en handgeschreven notities, plus een digitaal archief met grofweg 1.300 documenten. Ze zullen vanaf dat moment meerdere malen naar het Nederlands

Forensisch Instituut (NFI) in Den Haag reizen om daar nog eens 26 dossiermappen over de Deventer moordzaak in te zien.

Die zomer beginnen ze hun onderzoek met een 'algemene indruk'. Op basis van foto's van de plaats delict en van de sectie in het Gerechtelijk Laboratorium constateren ze alle drie, onafhankelijk van elkaar, dat zowel het slachtoffer als haar huis een verzorgde, nette indruk maakt. Alles in het huis lijkt een vaste plaats te hebben. De gordijnen zijn gesloten. Op tafel staat een ontkurkte, volle fles wijn naast een vol glas jus d'orange.

Mevrouw Wittenberg leek de dader te kennen. Ze heeft deze persoon volgens het team zelf binnengelaten - er zijn geen braaksporen. Doordat het slachtoffer is gevonden met haar blouse keurig in haar broek en omdat haar handen geen afweerletsels vertonen, achten de onderzoekers het waarschijnlijk dat ze plotseling is aangevallen en over-

meesterd door iemand van wie ze dat niet had verwacht. Ze lijkt met een stomp voorwerp tegen haar hoofd te zijn geslagen, waardoor ze viel. Trekkend aan haar benen of voeten is ze versleept; haar rechterarm ligt gestrekt en haar vest is onder haar lichaam omhooggeschoven.

Vervolgens wordt ze met een 'bandvormig voorwerp' gewurgd. Opvallend is dat in de woonkamer een tas aan een stoel hangt die, gezien de stijl van de tas, niet lijkt te passen bij haar (kleding)stijl, schrijven de onderzoekers. Daarom had die tas moeten worden veiliggesteld, maar dat is niet gebeurd. Het hengsel ervan past volgens het coldcaseteam bij het letsel in de hals van het slachtoffer.

Het slachtoffer is meerdere malen met een mes gestoken nadat ze door de verwurging al (bijna) dood was. Dat blijkt volgens de onderzoekers uit het feit dat de 'ernstige' steekwonden een relatief geringe hoeveelheid bloed op de blouse hebben veroorzaakt. 'Het meermalen steken nadat het slachtoffer

LEES VERDER OP
PAGINA 14

Deventer moordzaak

→ VERVOLG VAN
PAGINA 13

al (bijna) dood is, getuigt van een emotie die de dader heeft geuit op het slachtoffer', noteert het coldcaseteam. 'Ondanks die emotie lijkt het alsof de dader wel vrij alert is geweest en zo min mogelijk sporen heeft achtergelaten en zelfs mogelijk sporen gewist (mogelijk afwassen van wapen, meenemen van wapen, deur achter zich dichttrekken). Ook het steken lijkt op gecontroleerde wijze te zijn uitgevoerd.' Het mes is mogelijk bewust aan de blouse afgeveegd, getuige een mesvormige bloedafdruk op het textiel.

De keuken, waarin de dader mogelijk zijn handen en wapen heeft afgewassen, is niet gefotografeerd. Een schouwverslag van het ontzielde lichaam ontbreekt, en daarmee ontbreken ook essentiële onderdelen die hierin normaliter worden vastgelegd, zoals informatie over lijkvlekken en lijkstijfheid, waarmee meer duidelijk wordt over het tijdstip van overlijden. Ook daarover bestaat onzekerheid.

MICROSPOREN

Rechercheurs hebben de kleding van het slachtoffer destijds afgeplakt met microsporenfolie, een soort tape met een plaklaag waarmee haren en vezels worden veiliggesteld. Voor de broek werd op elk been één folie geplakt dat steeds werd hergebruikt. Ook voor elke mouw van het vest werd één folie gebruikt, evenals bij het beplakken van de hele voorzijde van de blouse en het gezicht. Volgens de onderzoekers van het coldcaseteam kan de folie, door het herhaaldelijk gebruiken van het plakgedeelte, verzadigd raken. Dan worden haren en vezels slecht of niet meer opgenomen, waardoor ze verplaatsen of verloren gaan. En er is het risico van 'stempeling': als de folie tijdens het afplakken in contact komt met bebloede delen van de blouse en

daarna weer op andere plaatsen wordt geplakt, kunnen bloedsporen worden afgedrukt op plekken waar die daarvoor niet zaten. Feit is dat er bloedsporen zitten op sectiefoto's van de blouse in het Gerechtelijk Laboratorium, die er op foto's van de plaats delict nog niet zaten.

Uit de foto's blijkt ook dat de blouse voorafgaand aan de sectie is opgeknopen. Dat wekt volgens het coldcaseteam 'de indruk dat de schouw heeft plaatsgevonden voordat er is begonnen aan het onderzoek op de plaats delict. Dat is, ook voor die tijd, niet gebruikelijk.'

DE TELEFOONMAST

De onderzoekers van het coldcaseteam zijn 'geen telecom-deskundigen', benadrukken zij. Toch vallen 'enkele opmerkelijke zaken' op. Zodra duidelijk werd dat Louwes' mobiele telefoon kort voor de moord een telefoonmast in Deventer aanstraalde, trok het toenmalige rechteam de conclusie dat hij loog met zijn verklaring dat hij die avond van de moord rechtstreeks naar huis reed vanaf een werkgebonden congres in Utrecht. Het coldcaseteam leidt af uit verklaringen, proces-verbaal, brieven en deskundigenrapporten over het telecom-onderzoek dat de overtuiging dat Louwes loog steeds sterker en steller werd, zonder dat daarvoor nieuwe feiten werden aangedragen. Zo vermeldden de rechercheurs aanvankelijk in verslagen dat het 'mogelijk' is dat Louwes zich ten tijde van de moord in Deventer bevond, maar dat verandert in 'waarschijnlijk' en wordt bij de rechter-commissaris gepresenteerd als een vaststaand feit.

Ook stortten zij zich volledig op onderzoek naar de aangestralde telefoonmast in Deventer om het schuldscenario te verifiëren, maar het was zuiverder geweest, stelt het coldcaseteam, als dat ook werd gefalsificeerd

De blouse van de weduwe Wittenberg. Foto Politie

'U weet dat u ongelijk heeft', schreeuw Ernest Louwes wanneer het

en de verklaringen van Louwes beter werden getoetst.

Dat is één keer gebeurd. Opmerkelijk daarbij is een document dat het coldcaseteam boven water krijgt door alle verhoren van Louwes op videobanden terug te kijken. Tijdens een van die verhoren wordt de verdachte een document getoond dat niet in het procesdossier zit. Het blijkt een lijst te zijn van aangestralde masten door mobiele telefoons van de rechercheurs die de route hebben nagereed waarvan Louwes verklaart dat hij die op de avond van de moord zou

hebben gereden. De rechercheurs wazen Louwes er tijdens het verhoor op dat de door hem aangestralde mast in Deventer niet door hun eigen telefoons is aangestraald, wat op dat moment heel belastend leek. Wat ze niet noemden, en ook niet opschreven in hun proces-verbaal, is dat hun eigen telefoons masten aanstraalden die vele malen verder weg stonden dan die in Deventer, namelijk in Willeskop, op 61 kilometer afstand, en in Beek en Donk, 108 kilometer verderop. Het coldcaseteam zet vetgedrukt een uitroepteken achter '108'. Zij conclu-

deren: 'Deze informatie is ontlastend voor Louwes.'

HET MES

Er klopt meer niet. Behalve meerdere 'niet-betrouwbare' processen-verbaal zijn de toevoegingen ('mutaties') aan het politiejournaal (het verslag waarin alle handelingen van de recherche worden vastgelegd) niet volledig. Er ontbreken vijf mutaties 'in een cruciale fase' van het onderzoek. 'Ofwel de mutaties zijn op vijf plekken verkeerd doorgenummerd, of ze hebben nooit

OVER HET DNA-BEWIJS:

Richard Eikelenboom, destijds bloedspoorpatroon-analist bij het Nederlands Forensisch Instituut (NFI), stelde in de rechtszaak dat het dna van Ernest Louwes niet door vreedzaam, zakelijk contact op de blouse van zijn cliënt was gekomen. Uit de 'niet geringe' hoeveelheden dna van Louwes leidde Eikelenboom af dat er sprake moest zijn geweest van geweld. Het Gerechtshof nam deze stelling over.

■ De Amerikaanse dna-deskundigen Krane en Gilder concludeerden in 2013 dat er aanzienlijk minder dna

van Louwes op de blouse van het slachtoffer zit dan Richard Eikelenboom destijds beweerde, en dat zelfs grote hoeveelheden dna niets zeggen over de wijze waarop die zijn overgebracht.

■ Eikelenboom werd in de VS als dna-deskundige van een strafzaak gehaald omdat hij onvoldoende deskundig zou zijn voor dna-onderzoek. Op Kamervragen hierover antwoordde minister Yesilgöz van Justitie en Veiligheid afgelopen maand dat Richard Eikelenboom ten tijde van de Deventer moordzaak 'niet was bevoegd tot het uitvoeren van werkzaamheden van dna-profielen' en dat dat 'evenmin onderdeel was van zijn

werkzaamheden'. Eikelenbooms dna-conclusies vormden in 2004 een doorslaggevende basis onder Louwes' veroordeling.

■ In 2009 bleek dat het proces-verbaal over de veiligstelling van de blouse van het slachtoffer vals was. Het Hof in Leeuwarden trok het waarheidsgehalte van het proces-verbaal ernstig in twijfel, maar wees een klacht van Louwes over valsheid in geschrift af omdat fraude niet kon worden bewezen. Nu oordeelt het coldcaseteam dat de veiligstelling van de blouse 'problematisch' en 'ongewenst' is. De integriteit van het bewijsstuk is 'ernstig aangetast', en daarom is de criminalistische waarde ervan 'laag'.

Ontlastend bewijs op een rij

Eerder ontlastend bewijs sinds advocaat-generaal Diederik Aben onderzoekt of in de Deventer moordzaak gronden zijn voor herziening:

OVER HET TELECOM-BEWIJS:

Volgens een getuige-deskundige was het 'zeer onaannemelijk' dat Louwes' mobiele telefoon op 23 september 1999 om 20.36 uur vanuit 't Harde, zoals hij beweerde, een telefoonmast in Deventer kon aanstralen. Die afstand zou veel te groot zijn. Zelfs bij bijzondere weersomstandigheden die verre aanstraling mogelijk maken, had Louwes' telefoon een van de 'honderden' dichterbij gelegen masten moeten aanstralen. Het Hof nam zijn stelling over.

gerechtshof in Den Bosch in 2004 zijn straf van 12 jaar bevestigd.

Foto Robin Utrecht / ANP

bestaan, of ze zijn actief verwijderd', concludeert het coldcaseteam. 'Het is niet vast te stellen of dat laatste opzettelijk is gebeurd.'

Zij hebben ook veel kritiek op het destijds verrichte onderzoek naar het mes waarop Louwes in eerste instantie was veroordeeld. Van dat mes is later door rechters al vastgesteld dat het niet paste bij de wonden van het slachtoffer en dus niet het moordwapen kon zijn, en dat er was gefraudeerd met processen-verbaal en de geurhondenproef. Die rechercheurs zijn daarvoor veroordeeld.

'De twijfelpunten en omissies in het destijds verrichte rechercheonderzoek raken de criminalistische waarde van de resultaten', concludeert het coldcaseteam in zijn 142 pagina's tellend onderzoek. Anders gezegd: bewijsstukken waaraan de recherche destijds veel waarde hechtte, heeft die waarde niet, en 'stukken van overtuiging' die volgens het coldcaseteam heel relevant zijn, werden niet onderzocht of zelfs niet in beslag genomen.

Ze benadrukken dat het 'niet onze onderzoeksoopdracht en niet onze taak is om conclusies te trekken over de ver-

wijtbaarheid van de twijfelpunten en omissies'. En ze beantwoorden de vijf vragen die advocaat-generaal Aben hen in 2019 stelde. Die komen hierop neer:

1. Hadden we meer kunnen weten? Ja.
2. Hebben we genoeg gedaan? Nee.
3. Zijn de processen-verbaal betrouwbaar? Nee, niet allemaal.
4. Hoe moeten we de sporen wegen? Veel relevante sporen zijn niet onderzocht, veel onderzochte sporen zijn onbruikbaar.
5. Zijn er nu nog forensische onderzoeksmogelijkheden? Ja.

■ In 2013 bleek uit onderzoek van wetenschapsfilosoof Ton Derksen onder meer dat er geen 'honderden' telefoonmasten staan tussen 't Harde en Deventer, maar drie. Bovendien zoekt een telefoon niet de dichtstbijgelegen mast, maar een frequentie.

■ Geconfronteerd met nieuwe informatie en inconsistenties in het rechercheonderzoek trok de getuige-deskundige die belastend voor Louwes had verklaard, in 2014 tegenover de recherche zijn verklaring in.

■ In juli 2018 rapporteerde politie-inspecteur Jelle Lansbergen dat 'aannemelijk geacht kan worden' dat de kleine file op de avond van de

moord waarover Louwes heeft verklaard, inderdaad plaats had tussen Harderwijk en 't Harde, vanwaar Louwes het slachtoffer zegt te hebben gebeld.

■ Het onderzoeksinstituut TNO oordeelde in 2017 op basis van een simulatieonderzoek dat weersomstandigheden op de avond van de moord dusdanig waren (met 'radiopropagatie') dat aanstraling van een telefoonmast in Deventer vanaf 't Harde' kleiner dan 5 procent, maar wel mogelijk was.

■ Het coldcaseteam concludeert in 2022 op basis van de destijds nagegreden route door rechercheurs dat

aanstraling van een telefoonmast in Deventer niet alleen mogelijk was op een avond met buitengewone weersomstandigheden, maar ook onder 'normale' omstandigheden. Bewijs daarvoor was al in 2004 aanwezig, maar werd uit het procesdossier gehouden.